

Урок 53

Тема уроку: Оцінювальні жанри.

Матеріали до уроку:

Оцінювальні висловлення мають свої структурні й семантичні особливості.

З наймолодшого віку дитина має усвідомлювати, чим їй варто дорожити у цьому житті, що оберігати, до чого ставитися з особливою пошаною, а чого остерігатися. Для розуміння суті жанрів оцінювальних висловлень велике значення має усвідомлення ролі й функцій оцінки, а саме – стимулювання, заохочення, спонукування. Особливість духовної моралі (на відміну від практичної) визначає її здатність керувати не лише вчинками, але й бажаннями, почуттями, думками людини; дає змогу водночас реагувати на обставини, що склалися, і самому формувати чи впливати на формування тих обставин.

Античні філософи в моральному вихованні радили спиратися на гуманістичну ідею, згідно з якою в людині природою закладено прагнення добра, правди і краси. Для кожної людини важливе значення має інформація про цінності – загальнолюдські, для яких немає географічних меж, національності й віку, національні (характерні для окремої нації), державні, культурні, родинні, особистісні.

Здавна оцінюванню піддавали працьовитість і лінощі; сміливість і боягузтво; дотримання й недотримання слова; правдивість і обман; безкорисливість і користолюбство; терпимість (толерантність) і нетерпимість та ін.

Оцінку виявляємо в численних фразеологізмах, афоризмах. Вона може бути обмежена елементами, меншими за слово, а може характеризувати групу слів чи навіть висловлення.

Зокрема, оцінку містять морфеми (премудрий, антигуманний, ультрамодний; пальтечко, дівчисько, ручище, дітоньки; донечка, Мартуся, Сергійко, Назарик, дочка – донечка; син – синочок) слова (маячня; старанний, охайний; молодчина; верзти, чалапати); фраза (старанний учень, майстерна робота, написано лівою ногою, виконано ідеально).

Мета оцінювальних жанрів – формування ціннісних орієнтацій, ціннісного ставлення учнів до себе, до всього, що їх оточує, стимулювання прагнення до самовдосконалення й розвитку.

Об'єктами оцінювального висловлення може бути особа, явище, предмет, подія, тобто все, що оточує людину.

Предмети оцінювання – це зовнішність, вчинок, поведінка, звички, дії, риси характеру (якщо це людина), зміст, форма, спрямування (якщо це, наприклад, книга).

Основні принципи побудови тексту оцінювального жанру – об'єктивність, тактовність, почуття міри. Будь-яке оцінювальне висловлення має бути аргументованим і переконливим, містити позитивні елементи; у ньому має бути дотримано відповідності змісту заявленій тезі; нейтральна або доброзичлива тональність голосу.

Оцінювання зазвичай здійснюють за різними ознаками:

- правильно/неправильно;
- важливо/неважливо;
- добре/погано;
- змістовно/незмістовно;
- повно/поверхнево;
- красиво/некрасиво і под.

Причому в основу одного жанру може бути покладено одну чи кілька ознак.

До оцінювальних жанрів відносять **зауваження, похвалу, осуд, критику, характеристику, рецензію** та ін.

Похвала й осуд – однотипні жанри, що у структурі мають такі складники: об'єкт, предмет оцінювання; оцінне ставлення (позитивне чи негативне); підстави для оцінки; класифікація оцінки. Ці компоненти мають у похвалі й осудові різне наповнення (змістове і словесне), зумовлене комунікативною полярністю висловлювання. Під осудом розуміємо жанр мовлення, у якому мовець висловлює негативну оцінку вчинку (ознак, рис тощо), розраховуючи викликати його несприйняття негативну емоційну реакцію. Похвалу розглядають як жанр мовлення, у якому висловлюють позитивну оцінку вчинку (поведінки, рис характеру, стилю життя, манер, мовлення тощо) адресата, розраховуючи викликати його позитивну емоційну реакцію. Похвала передбачає також оцінювання знань, умінь людини. Щоб одержати похвалу, потрібно щось відповідне зробити, проявити себе з позитивної сторони. З історії риторики відомо також, що давні ритори практикували складання похвали не лише людям, але й речам, явищам, окремим рисам, подіям. Наприклад, осені, лінощам, школі, красномовству. За комунікативною ціллю близьким до похвали є комплімент, адже в основу обох покладено позитивне оцінювання. Для похвали позитивна оцінка «є основною ціллю, а для комплімента – способом повідомити про добрі почуття, добре ставлення» (Иссерс, 2008, с. 178). Похвалу ще називають «оцінюванням досягнень» (Иссерс, 2008, с. 179). В оцінювальному висловленні мовець має

спиратися не лише на власну суб'єктивну думку, але й на загальноприйняті уявлення про те, що таке добре й що таке погано.

Усі вчинки поділять на дві групи:

1) які оцінюють однозначно, оскільки оцінку співвідносять із нормами суспільства;

2) які можна оцінювати по-різному, залежно від суб'єктивного до них ставлення, оскільки вони прямо не співвідносяться з нормами.

Варто привертати увагу до висловлень, у яких оцінюють поведінку, риси, дії чи ін. осіб, що не беруть участі у спілкуванні. Якщо ця людина – член вашого колективу, то варто знати, що не можна давати негативну оцінку вчинкові людини, якщо вона відсутня. Це поганий тон. Під час читання книг зосереджуємося на поведінці героїв, учимося аналізувати вчинки героїв і давати їм оцінку.

Називають різні мотиви похвали:

1) привернення до себе уваги, намагання сподобатися, показати своє ставлення;

2) вдячність за послугу;

3) бажання одержати щось у відповідь;

4) нейтралізування комунікативних невдач;

5) бажання покращити стосунки;

6) намагання підтримувати контакт з людиною тощо

Щоб похвала не набула ознак лестощів, варто бути щирими у своїх намірах, правильно обирати предмет похвали. Наприклад, якщо людина втомлена, виснажена чи перебуває під впливом життєвої невдачі, потрясіння, не варто говорити про те, який у неї неперевершений вигляд.

Виконайте завдання:

1. Прочитайте слова, випишіть ті, що містять оцінку.

Слівце, хуторець, хлопчєня, жовтодзьоб, дівчисько, сіромаха, грамотій, розумник, неотеса, невіглас, бідолашній, одчайдух, заповзятець, збитошник, телепень, бурмило, вертій, лінюх, гречкосій, телепень, дрімайло, харциз, коверзуха, сукєнка, щебетушка, носодєр, дурисвіт, грошолєб, крутій, безчесник, нудисвіт, мерзота, мерзопакосник, телепень, сушиголова, шкіродравець, шарлатан, збитошник, злєстивець, невісточка.

2. Прочитайте уривки творів В. Лиса. Що з прочитаного варте осуду, а що – похвали? Чому?

1. *Стара бабуся, у якої по зморшкуватому обличчю текли сльози, простягла руку і сказала: – Людоньки, продайте хоч півхлібини. Я вже п'ятий день ріски в роті не мала. Люди з хлібом завагалися. Одна, друга жінка, за ними хлопець поспішно покинули подвір'я. І тут молода жінка простягнула їй свою хлібину. – Візьміть. Ми якось обійдемося... (за В. Лисом).*

2. *А найогидніше використання Інтернету для поширення суїцидних ідей і порад та системи впливу на крижкі юні душі, що призводить до трагедії. А ще десятки методів розповсюдження компромату...Іще шаантаж, і огидні коментарі навіть стосовно щойно померлих людей (В. Лис).*

3. Прочитайте фразеологізми. Поясніть значення їх. Які з них містять оцінку?

1. *Господиня: три городи одна диня.*

2. *Гречана каша сама себе хвалить.*

3. *Задер носа – і кочергою не дістанеш.*

4. *Забули воли, як телятами були.*

5. *Не дивись високо – запорошиш око.*

6. *Любується сам собою, як чорт писанкою.*

7. *Торохтить Солоха, як діжка з горохом.*

8. *Багато диму – мало тепла.*

9. *Ти б, метелику, не дуже пишався: сам учора гусінню був.*

Фото конспектів уроку присилати на електронну пошту irinanikolaevna1977@1977@ukr.net